

รายงานการค้นคว้าอิสระ (แผน ข)
ระดับบัณฑิตศึกษา สาขาวิชาการพัฒนาภูมิสังคมอย่างยั่งยืน
คณะผลิตกรรมการเกษตร มหาวิทยาลัยแม่โจ้

การประเมินศักยภาพชุมชนและแนวทางการพัฒนาสู่ชุมชนเข้มแข็ง
An Assessment of Community Potential and Strategic Development Pathways
Toward Community Empowerment

วัชรพงศ์ ทรงทวี¹, รัชชานนท์ สมบูรณ์ชัย¹, ผานิตย์ นาขยัน¹, และ ประมินทร์ นาระทะ¹

¹ สาขาวิชาการพัฒนาภูมิสังคมอย่างยั่งยืน คณะผลิตกรรมการเกษตร มหาวิทยาลัยแม่โจ้

¹ Geosocial Based Sustainable Development, Faculty of Agricultural Production, Maejo University

บทคัดย่อ

การศึกษานี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาสภาพภูมิสังคมของชุมชน 2) ประเมินศักยภาพของชุมชน และ 3) ค้นหาแนวทางในการพัฒนาสู่ชุมชนเข้มแข็งบ้านห้วยใจใต้ หมู่ที่ 13 ตำบลแม่ข่า อำเภอฟาง จังหวัดเชียงใหม่ ใช้กลุ่มตัวอย่างในการวิจัยเป็นตัวแทนครัวเรือน โดยสุ่มแบบสัดส่วนร้อยละ 50 ของประชากรและเลือกอย่างง่าย จำนวน 120 คน และกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง จำนวน 40 คน เครื่องมือวิจัยคือ แบบประเมินและสนทนากลุ่ม วิเคราะห์ข้อมูลได้แก่ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพด้วยการวิเคราะห์เชิงเนื้อหา ผลการวิจัยพบว่า ชุมชนบ้านห้วยใจใต้ เป็นชุมชนมีการก่อตั้งมายาวนาน 130 ปี อยู่ในพื้นที่ราบลุ่มระหว่างเชิงเขา มีระบบโครงสร้างพื้นฐานที่ดี มีวัฒนธรรมประเพณีที่ดีสืบทอดกันมายาวนาน ประชาชนส่วนใหญ่มีอาชีพรับจ้าง ค่าขายและการเกษตร การประเมินศักยภาพชุมชน 4 ด้านพบว่า ด้านการบริหารและการจัดการชุมชนอยู่ในระดับมากที่สุด ด้วยค่าเฉลี่ย รองลงมาด้านภูมิปัญญาท้องถิ่น อยู่ในระดับดี ด้วยค่าเฉลี่ย 3.98 ด้านความน่าอยู่ระดับดี ด้วยค่าเฉลี่ย 3.96 และด้านการเพิ่มรายได้และการมีงานทำ ระดับดี ด้วยค่าเฉลี่ย 3.51 แนวทางการพัฒนาสู่ชุมชนเข้มแข็งพบว่า ควรส่งเสริมการนำขยะปฏิภูลทำปุ๋ยอินทรีย์เพื่อใช้ในการเกษตร และส่งเสริมการทำเกษตรอินทรีย์เพื่อสร้างมูลค่าเพิ่ม การยกระดับผลิตภัณฑ์ทั้งด้านคุณภาพและการตลาดเพื่อเสริมเศรษฐกิจฐานรากของชุมชน การนำเทคโนโลยีเข้าสู่ระบบออนไลน์หรือผ่านเทคโนโลยีสมัยใหม่ที่ประชาชนเข้าถึงง่าย เร่งพัฒนาการถ่ายทอดความรู้ด้านภูมิปัญญาท้องถิ่นจากผู้สูงอายุไปยังกลุ่มคนรุ่นผ่านศูนย์การเรียนรู้ภายในชุมชน

คำสำคัญ: ประเมินชุมชน ชุมชนเข้มแข็ง

Abstract

The objectives of this study were to: (1) examine the socio-cultural and geographical context of the community, (2) assess the community's potential, and (3) identify approaches for strengthening the resilience of Ban Huai Cho Tai Village, Moo 13, Mae Kha Subdistrict, Fang District, Chiang Mai Province. The research sample consisted of household representatives, selected through stratified random sampling at 50 percent of the population using simple random selection, totaling 120 participants, and a purposive sample of 40 participants. The research instruments included assessment forms and focus group discussions. Data were analyzed using mean, standard deviation, and qualitative content analysis. The findings revealed that Ban Huai Cho Tai community has been established for over 130 years and is located in a lowland area between foothills. The community possesses well-developed infrastructure and has preserved its cultural traditions for generations. Most community members engage in wage labor, trade, and agriculture. The assessment of community potential in four

30พ.

dimensions showed that: (1) community administration and management was rated at the highest level, (2) local wisdom was rated at a high level with a mean score of 3.98, (3) livability was rated at a high level with a mean score of 3.96, and (4) income generation and employment was rated at a moderate-to-high level with a mean score of 3.51. The recommended approaches for community development include: promoting the use of organic fertilizer produced from waste for agricultural purposes, encouraging organic farming to increase value-added production, upgrading local products in terms of both quality and marketing to strengthen the grassroots economy, integrating modern and easily accessible technology into community development processes, and accelerating the transfer of local wisdom from elders to younger generations through community learning centers.

Keywords: assessment community, community empowerment

บทนำ

ความสำคัญของปัญหา

ท่ามกลางกระแสการเปลี่ยนแปลงในศตวรรษที่ 21 โลกเกิดการพัฒนายู่ตลอดเวลาภายใต้กระแสการพัฒนาที่เน้นการเจริญเติบโตของโครงสร้างพื้นฐานทางเศรษฐกิจในภาคอุตสาหกรรม โดยพื้นฐานของสังคมไทยนั้นเป็นสังคมเกษตรกรรม ประชากรส่วนใหญ่อยู่ในชุมชนมีพื้นฐานการผลิตทางการเกษตร แต่ขาดต้นทุนทางด้านนวัตกรรมและเทคโนโลยีที่เข้ามาช่วยในการผลิต ส่งผลให้เกิดช่องว่างทางสังคมที่นำไปสู่ปัญหาที่ต้องได้รับการแก้ไขและพัฒนาไปสู่การเปลี่ยนแปลงที่ดีขึ้น (ณัฐดิ พันทะลี, 2564) แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 13 (พ.ศ. 2566 – 2570) มีทิศทางการพัฒนาให้ประเทศไทยก้าวข้ามความท้าทายต่าง ๆ เพื่อให้ “ประเทศไทยมีความมั่นคง มั่งคั่ง ยั่งยืน เป็นประเทศพัฒนาแล้ว ด้วยการพัฒนาตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง” (สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2565) ดังจะเห็นได้ว่าการพัฒนามีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการเจริญเติบโตและความก้าวหน้าของบุคคล สังคม และประเทศชาติ การพัฒนาช่วยให้เกิดความมั่นคง ความสุข และความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น ทั้งในระดับบุคคลและระดับส่วนรวม โดยเฉพาะอย่างยิ่งระดับชุมชนเพราะเป็นรากฐานสำคัญในการสร้างความเข้มแข็งและความยั่งยืนให้กับสังคม การพัฒนาชุมชนที่ประสบความสำเร็จจะนำไปสู่การยกระดับคุณภาพชีวิตของประชาชน ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน และสร้างความเข้มแข็งให้กับเศรษฐกิจฐานราก (พระครูใบฎีกาอภิชาติ พรสุทธิชัยพงศ์, 2565) นอกจากนี้การทำให้ชุมชนมีความเข้มแข็งนั้นต้องมีการส่งเสริมให้ชุมชนที่เป็นกลุ่มองค์กรชุมชน มีความเชื่อมั่นในศักยภาพของตนเอง และของชุมชนที่จะแก้ไขปัญหาและพัฒนาชีวิตความเป็นอยู่ของตนเองของประชาชนที่เป็นสมาชิกชุมชนให้มีจิตสำนึกของการพึ่งพาตนเอง มีความรัก ความอาทรห่วงใย มีความรู้มีปัญญาเพื่อค้นหาทรัพยากรที่เป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาตนเองและพัฒนาชุมชน (กัมพล เพ็ชรล้อมทอง, 2564) ดังที่ สรรเสริญ วงศ์ช่อ (2565) ได้กล่าวไว้ว่า ชุมชนเข้มแข็งการพัฒนาจากฐานราก หลักคิดสำคัญคือการพัฒนาให้หน่วยเล็ก ๆ โดยเริ่มที่ครอบครัวชุมชนให้มีความเข้มแข็ง รู้จักพึ่งพาตนเองได้ และขยายความเข้มแข็งออกไปในหน่วยของสังคมที่ใหญ่ขึ้นให้มีความเข้มแข็ง จากครอบครัวเป็นหมู่บ้านเป็นตำบล เป็นอำเภอ เป็นจังหวัดและเป็นประเทศโดยรวม พื้นฐานภายในประเทศ การบริหารจัดการให้เกิดชุมชนเข้มแข็งนั้นต้องดำเนินการโดยสนับสนุนให้เกิดกระบวนการที่คนในชุมชนรู้สึกต้องการที่จะพัฒนา แก้ไขปัญหาของตนด้วยการพึ่งพาตนเองให้มากขึ้น มีการรวมตัวเป็นประชาคม ดำเนินการให้เกิดกระบวนการ ระเบิดจากข้างใน คิดเองทำเองให้มากที่สุด จัดทำความคิดออกมาเป็นแผนชุมชนที่มีการพิจารณาแบบองค์รวม 4 ด้านประกอบด้วย 1) ด้านความน่าอยู่ สภาพสังคมที่มีคุณธรรม ความดี มีความเอื้ออาทรต่อกัน สภาพแวดล้อม ที่มีความน่าอยู่ มีระเบียบวินัย 2) ด้านระบบการบริหารจัดการที่มีความเป็นประชาธิปไตยที่ยอมรับได้ 3) ด้านการเพิ่มรายได้และการมีงานทำ เพื่อให้ชุมชนมีระบบเศรษฐกิจที่พึ่งพาตนเองมากขึ้น และ 4) ด้านภูมิปัญญาท้องถิ่น เป็น ทูทางสังคมที่จะสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนสามารถประยุกต์ใช้ให้เหมาะสมกับสภาวะที่เปลี่ยนแปลงไปทำให้พึ่งพาตนเองได้มากขึ้น การประเมินชุมชนเป็นกระบวนการเพื่อค้นหาจุดแข็ง สมรรถนะ ความต้องการ และความท้าทายของชุมชนใดชุมชนหนึ่งรวมถึงทรัพยากรที่ชุมชนมีส่วนสนับสนุน การพัฒนาอาจรวมถึงองค์กรต่าง ๆ ที่มีบทบาทกับชุมชน การประเมินชุมชนประกอบด้วย การประเมินสถานการณ์

31/10/25

ปัจจุบันในชุมชน การตัดสินใจว่าสถานการณ์ที่ต้องการหรือพึงปรารถนาในชุมชนนั้นจะเป็นอย่างไร และการเปรียบเทียบสถานการณ์จริงและสถานการณ์ที่ต้องการเพื่อจัดลำดับความสำคัญของข้อกังวลต่างๆ โดยทั่วไปแล้ว การประเมินชุมชนจะดำเนินการตั้งแต่ช่วงแรกของการพัฒนา หาแนวร่วมเพื่อทำความเข้าใจชุมชนให้ดียิ่งขึ้นและตัดสินใจว่า แนวร่วมจะจัดการกับข้อกังวลต่างๆ ได้ดีที่สุดในอย่างไร (Butterfoss, 2007)

ชุมชนบ้านห้วยโจ้ ตำบลแม่ข้า อำเภอดง จังหวัดเชียงใหม่ เป็นพื้นที่ชุมชนกึ่งเมือง เป็นพื้นที่ที่ตั้งระหว่างบริเวณในเมืองและบริเวณที่เป็นชนบท ซึ่งมีลักษณะผสมผสานระหว่างทั้งการพัฒนาพื้นที่และสภาพการใช้ประโยชน์ที่หลากหลาย พื้นที่ชุมชนกึ่งเมืองเป็นสภาพอย่างหนึ่งที่บ่งบอกถึงการเติบโตและพัฒนาของสังคมในยุคปัจจุบันที่มีการผสมผสานระหว่างการใช้ชีวิตในเมืองและการมีความสัมพันธ์กับธรรมชาติและสภาพแวดล้อมที่ยังเป็นส่วนหนึ่งของวิถีชีวิตของคนในชุมชน และเป็นชุมชนที่ได้รับการพัฒนามาระยะหนึ่ง แต่ยังไม่ถึงเป้าหมายของการพัฒนาที่คนในชุมชนตั้งเป้าหมายไว้ ผู้นำและคณะกรรมการของชุมชนจึงหาแนวทางในการพัฒนาเพื่อยกระดับของชุมชนให้เป็นชุมชนพึ่งพาตนเอง จึงได้นำกรอบแนวคิดการพัฒนาชุมชนเข้มแข็งมาเป็นแนวทางในการพัฒนา แต่ยังคงขาดการประเมินชุมชนของตนเอง เพื่อให้เห็นถึงช่องว่างหรือจุดที่นำไปสู่การพัฒนา

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาสภาพภูมิสังคมของชุมชนบ้านห้วยโจ้ได้ หมู่ที่ 13 ตำบลแม่ข้า อำเภอดง จังหวัดเชียงใหม่
2. เพื่อประเมินกระบวนการพัฒนาชุมชนเข้มแข็งบ้านห้วยโจ้ได้ หมู่ที่ 13 ตำบลแม่ข้า อำเภอดง จังหวัดเชียงใหม่
3. เพื่อหาแนวทางในการพัฒนาชุมชนเข้มแข็งบ้านห้วยโจ้ได้ หมู่ที่ 13 ตำบลแม่ข้า อำเภอดง จังหวัดเชียงใหม่

ทบทวนวรรณกรรม

1. หลักการทรงงานในพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราชบรมนาถบพิตร ประกอบด้วย
 - 1.1 ศึกษาข้อมูลอย่างเป็นระบบ ทำงานอย่างผู้รู้จริง
 - 1.2 ระเบิดจากข้างใน
 - 1.3 แก้ปัญหาที่จุดเล็ก คิด Macro เริ่ม Micro
 - 1.4 เข้าใจ เข้าถึง พัฒนา
 - 1.5 ประโยชน์ส่วนรวม
 - 1.6 พออยู่ พอกิน
 - 1.7 เศรษฐกิจพอเพียง
 - 1.8 ภูมิสังคม
2. แนวคิดและทฤษฎีการวิจัย
 - 2.1 แนวคิดทฤษฎีปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง
 - 2.2 แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการพัฒนา
 - 2.3 แนวคิดการประเมินชุมชน
 - 2.4 แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาที่ยั่งยืน

วิธีดำเนินการวิจัย

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ผู้วิจัยได้เลือกกลุ่มตัวอย่างในการวิจัยคือตัวแทนครัวเรือน จำนวน 120 คน เพื่อทำการประเมินศักยภาพชุมชน โดยเลือกแบบสัดส่วนร้อยละ 50 ของประชากร และสุ่มตัวอย่างแบบอย่างง่าย และเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง จำนวน 40 คน ประกอบด้วย ผู้นำชุมชน คณะกรรมการหมู่บ้าน ประธานกลุ่มต่าง ๆ ได้แก่ ประธานชมรม

30/10/25

ผู้สูงอายุ ประธานกลุ่มแม่บ้าน ประธานอาสาสมัครสาธารณสุขหมู่บ้าน ประธานชุดรักษาความปลอดภัยหมู่บ้าน ประธานคณะกรรมการกองทุนหมู่บ้าน ประธานคณะกรรมการประปาหมู่บ้าน ประชาชนชาวบ้าน ตัวแทนกลุ่มเยาวชน เพื่อค้นหาแนวทางในการพัฒนาชุมชนเข้มแข็ง

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ดังนี้

- 1) แบบประเมิน เพื่อประเมินศักยภาพชุมชนตามกรอบแนวทางการประเมินชุมชนเข้มแข็งที่กำหนดไว้ โดยใช้การประเมินค่าของ Likert Scale 5 ระดับ
- 2) สทนากลุ่ม เพื่อค้นหาแนวทางในการพัฒนาชุมชนเข้มแข็ง

การเก็บรวบรวมข้อมูล

- 1) ศึกษาและรวบรวมข้อมูลจากข้อมูลทุติยภูมิ ได้แก่ เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับแนวทางการพัฒนาชุมชนเข้มแข็ง เพื่อนำไปสู่การกำหนดกรอบแนวคิดการวิจัยและตัวแปรที่ใช้ในการศึกษา
- 2) ออกแบบเครื่องมือที่ใช้ในการรวบรวมข้อมูล คือ แบบประเมินชุมชน รวมถึงประเด็นเพื่อใช้เป็นแนวทางในการค้นหาการพัฒนาชุมชนเข้มแข็ง
- 3) การจัดสนทนากลุ่ม (focus group) เพื่อเปิดเวทีให้กับกลุ่มตัวอย่างที่ผู้วิจัยได้เลือกมา ซึ่งเป็นผู้ที่อาศัยอยู่ในชุมชนทุกกลุ่มวัยและกลุ่มอาชีพ
- 4) รวบรวมข้อมูลและวิเคราะห์ข้อมูล และสรุปผลการศึกษา

การวิเคราะห์ข้อมูล

- 1) การวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้สถิติพรรณนา ได้แก่ ค่าเฉลี่ย และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน เพื่อตอบวัตถุประสงค์การวิจัยสำหรับการประเมินศักยภาพชุมชน โดยกำหนดช่วงระดับคะแนนการประเมิน (บุญชม ศรีสะอาด, 2560) ดังนี้ 1.00 – 1.80ระดับน้อยที่สุด 1.81 – 2.60 ระดับน้อย 2.61 – 3.40 ระดับปานกลาง 3.41 – 4.20 ระดับมาก 4.21 – 5.00 ระดับมากที่สุด
- 2) การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ โดยการวิเคราะห์เชิงเนื้อหา (content analysis) โดยการตีความเนื้อหาที่ปรากฏจากข้อมูลที่ได้จากกระบวนการวิจัย เพื่อค้นหาข้อสรุปเพื่อนำไปสู่รูปแบบของข้อมูล

ผลการวิจัย

พบว่าทางด้านสภาพภูมิสังคมของชุมชนบ้านห้วยโจ้ใต้ ตำบลแม่ข่า อำเภอดงหลวง จังหวัดเชียงใหม่ พบว่า บ้านห้วยโจ้ เป็นหมู่บ้านที่ก่อตั้งมานานเกือบ 130 ปี ต่อจากนั้นมาอีก 35 ปี จึงได้มีการจัดตั้งหมู่บ้านอย่างเป็นทางการตามชื่อลำน้ำว่า "บ้านห้วยโจ้" ต่อมาหมู่บ้านมีความเจริญเติบโตเรื่อยมาพร้อมกับจำนวนประชากร รวมถึงมีการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานต่าง ๆ ทั้งด้านถนน ไฟฟ้า ระบบสาธารณสุขโรค สภาพสังคมและเศรษฐกิจพบว่าในปัจจุบันมีประชากรจำนวนทั้งสิ้น 206 ครัวเรือน 436 คน จำแนกเป็นชาย 225 คน หญิง 221 คน การประกอบอาชีพส่วนใหญ่รับจ้าง รองลงมาคือและค้าขาย แสดงให้เห็นถึงวิถีชีวิตที่พึ่งพาการทำงานหาเช้ากินค่ำและการเกษตรเป็นหลัก ด้านศาสนาและวัฒนธรรม พบว่าส่วนใหญ่การนับถือศาสนาพุทธโดยมีวัดห้วยโจ้เป็นศูนย์รวมจิตใจ ด้านศิลปวัฒนธรรมและขนบธรรมเนียมประเพณีที่สำคัญ ได้แก่ ประเพณีสงกรานต์ สลากภัต ลอยกระทง บวชลูกแก้ว ทำบุญปอยหลวง งานทำบุญตามวันสำคัญทางศาสนา เป็นต้น ด้านการบริหารจัดการและการปกครองพบว่า มีผู้นำและเจ้าหน้าที่อาสาสมัครที่ทำหน้าที่ดูแลความเรียบร้อยและความเป็นอยู่ของประชาชน การบริหารจัดการมีผู้ใหญ่บ้านเป็นผู้นำหลักของหมู่บ้าน และมีผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านและมีการประชุมหมู่บ้าน มีบทบาทในการร่วมวางแผนและดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ภายในชุมชน และมีบุคลากรหลายฝ่ายที่ทำหน้าที่ร่วมกันเพื่อพัฒนาหมู่บ้านและดูแลความเป็นอยู่ของประชาชนในด้านต่าง ๆ อย่างครอบคลุมและต่อเนื่อง ด้านกายภาพและสิ่งแวดล้อมของชุมชนพบว่า มีพื้นที่ขอบเขตของหมู่บ้าน 418.45 ไร่ สภาพพื้นที่เป็นที่ราบสลับเนินเขาและภูเขาทางทิศตะวันออก ลักษณะเป็นที่ราบลุ่ม เหมาะสำหรับทำการเกษตรและเลี้ยงสัตว์ ปัญหาในพื้นที่เกษตร ดินไม่ร่วนซุย ดินแข็ง มีแหล่งน้ำธรรมชาติมีลำน้ำและลำห้วย ซึ่งเป็นแหล่งน้ำหลักที่หล่อเลี้ยงพื้นที่เกษตรกรรมและการดำรงชีวิตของชาวบ้าน มีระบบประปาหมู่บ้าน ที่ช่วยให้ชาวบ้านสามารถเข้าถึงน้ำสะอาดเพื่อการ

30/11/2568

อุปโภคและบริโภค ในชีวิตประจำวันได้อย่างทั่วถึง มีพื้นที่ป่าชุมชนบ้านเด่น ตำบลแม่ข่า อำเภอดงขี้เหล็ก จังหวัดเชียงใหม่ เป็นป่าชุมชนของตำบลแม่ข่า

ผลการศึกษาด้านการประเมินศักยภาพชุมชน ผู้วิจัยได้กำหนดกรอบการประเมินไว้ 4 ด้าน ได้แก่ 1) ด้านความน่าอยู่ 2) ด้านการบริหารและการจัดการชุมชนที่ดี 3) ด้านการเพิ่มรายได้และการมีงานทำ และ 4) ด้านภูมิปัญญาท้องถิ่น โดยพบว่าผลการประเมินโดยภาพรวมทั้ง 4 ด้านมีค่าเฉลี่ย 3.99 อยู่ในระดับมาก โดยด้านการบริหารและการจัดการที่ดีมีค่าเฉลี่ยสูงสุดด้วยค่าเฉลี่ย 4.45 อยู่ในระดับมากที่สุด รองลงมาด้านภูมิปัญญาท้องถิ่น ค่าเฉลี่ย 3.98 ด้านความน่าอยู่ ค่าเฉลี่ย 3.96 และ ด้านการเพิ่มรายได้และการมีงานทำ ค่าเฉลี่ย 3.59 อยู่ในระดับมากทั้ง 3 ด้าน (ดังตารางที่ 1)

ตารางที่ 1 การประเมินศักยภาพชุมชน

ประเด็น	ค่าเฉลี่ย	S.D.	การแปลผล
1. ด้านความน่าอยู่	3.96	0.95	มาก
2. ด้านการบริหารและการจัดการ	4.45	0.72	มากที่สุด
3. ด้านการเพิ่มรายได้และการมีงานทำ	3.59	1.09	มาก
4. ด้านภูมิปัญญาท้องถิ่น	3.98	0.89	มาก
เฉลี่ยรวม	3.99	0.91	มาก

เมื่อพิจารณาผลการประเมินจำแนกรายด้านย่อยในด้านความน่าอยู่ จำแนกเป็น 4 ด้านย่อย พบว่า ทุกด้านอยู่ในระดับที่มาก โดยมีด้านการมีระเบียบวินัยของชุมชน มีค่าเฉลี่ยสูงสุด 4.20 โดยพบว่าชุมชนมีการจัดตั้งกฎระเบียบเพื่อให้ทุกคนปฏิบัติตาม และคนในชุมชนมีการเคารพและปฏิบัติตามกฎข้อบังคับของหมู่บ้าน ด้านคุณภาพชีวิต ค่าเฉลี่ย 4.04 ในชุมชนมีอาสาสมัครสาธารณสุขดูแลด้านสุขภาพ รวมถึงมีหน่วยงานด้านสาธารณสุขเข้ามาดูแลสุขภาพอย่างสม่ำเสมอ แต่ การดูแลสุขภาพให้กับผู้คนในชุมชนยังไม่ทั่วถึง รวมถึงในชุมชนไม่มีสถานศึกษาประจำหมู่บ้าน ด้านสิ่งแวดล้อมชุมชน ค่าเฉลี่ย 3.88 ทั้งนี้พบว่าชุมชนมีการรณรงค์คัดแยกขยะและไม่เผาขยะประเภทต่าง ๆ รวมถึงการมีนโยบายให้ในแต่ละครัวเรือนมีการดูแลรักษาความสะอาดในบริเวณบ้านและหน้าบ้านอย่างสม่ำเสมอ แต่การนำเศษใบไม้ มูลสัตว์ต่าง ๆ มาทำปุ๋ยหมักใช้ในชุมชนยังมีการทำที่น้อย และด้านความปลอดภัยในชุมชน ค่าเฉลี่ย 3.70 พบว่ามีชุดรักษาความปลอดภัยประจำหมู่บ้านที่ทำหน้าที่ออกตรวจและให้ความช่วยเหลือคนในชุมชนให้มีความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน แต่สิ่งที่ชุมชนยังขาดคือการติดตั้งกล้องวงจรปิด รวมถึงปัญหาเสพติดของกลุ่มเด็กและเยาวชน (ดังตารางที่ 2)

ตารางที่ 2 ด้านความน่าอยู่

ประเด็น	ค่าเฉลี่ย	S.D.	การแปลผล
1) ด้านสภาพแวดล้อมชุมชน	3.88	1.01	มาก
2) ด้านความปลอดภัยในชุมชน	3.70	1.04	มาก
3) ด้านระเบียบวินัยในชุมชน	4.20	0.83	มาก
4) ด้านคุณภาพชีวิตในชุมชน	4.04	0.93	มาก

ด้านการบริหารและการจัดการชุมชน พบว่าทั้ง 4 ด้านมีผลการประเมินอยู่ในระดับมากที่สุด โดยที่การมีประสิทธิภาพและความโปร่งใส รวมถึงการตรวจสอบได้ ค่าเฉลี่ย 4.56 เนื่องด้วยการบริหารจัดการของชุมชนโดยมีคณะกรรมการหมู่บ้านทำหน้าที่ร่วมกัน มีการชี้แจงระบบการเงินและบัญชีของชุมชนให้ที่ประชุมรับทราบอย่างต่อเนื่อง นอกจากนี้ยังมีคณะกรรมการตรวจสอบระบบบัญชีและการดำเนินงานอื่น ๆ ของชุมชนด้วย รองลงมาคือ การมีส่วนร่วมของชุมชน ด้วยค่าเฉลี่ย 4.46 พบว่า มีการประชาคมภายในหมู่บ้านกับการดำเนินงานของหมู่บ้านและให้โอกาสกับกลุ่มคนทุกวัย รวมถึงการเปิดโอกาสให้คนในชุมชนมีส่วนร่วมแสดงความคิดเห็นต่าง ๆ ด้านการติดตามประเมิน ค่าเฉลี่ย 4.41 พบว่า ชุมชนมีคณะกรรมการติดตามประเมินผลการดำเนินงาน ผ่านระบบการประชุมของหมู่บ้าน และนำผลจากการ

30/10/25

ประเมินไปสู่การปรับปรุงและพัฒนา และการพัฒนาระบบข้อมูลของชุมชน ที่ให้กับคนในชุมชนมีค่าเฉลี่ย 4.36 ชุมชนมีตัวแทนทำหน้าที่ในการดูแลและจัดเก็บข้อมูลรวมถึงเอกสารที่สำคัญต่าง ๆ ของหมู่บ้าน รวมถึงการปรับปรุงข้อมูลให้เป็นปัจจุบันอย่างสม่ำเสมอ (ดังตารางที่ 3)

ตารางที่ 3 การบริหารและการจัดการที่ดี

ประเด็นประเมิน	ค่าเฉลี่ย	S.D.	การแปลผล
1) การมีประสิทธิภาพโปร่งใส ตรวจสอบได้	4.56	0.60	มากที่สุด
2) ประชาชน/ประชาสังคม มีส่วนร่วม	4.46	0.66	มากที่สุด
3) การพัฒนาระบบข้อมูล	4.36	0.88	มากที่สุด
4) การติดตามประมวผล	4.41	0.74	มากที่สุด

ด้านการเพิ่มรายได้และการมีงานทำของชุมชน จำแนกเป็น 3 ด้าน พบว่ามีการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศมาพัฒนาและเชื่อมโยงชนบท/เมือง อยู่ในระดับที่มาก ด้วยค่าเฉลี่ย 3.97 เนื่องจากชุมชนมีเครือข่ายสารสนเทศที่ครอบคลุมทั้งหมู่บ้าน และนำมาใช้ในการสื่อสารและประสานงานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทั้งระดับตำบลและระดับอำเภอ รองลงมาในด้านเศรษฐกิจฐานรากของชุมชนอยู่ในระดับดี ด้วยค่าเฉลี่ย 3.68 เนื่องจากกลุ่มคนในวัยทำงานมีงานทำและมั่นคง มีกองทุนของหมู่บ้านให้สวัสดิการและช่วยเหลือด้านการเงินอย่างเป็นระบบเพื่อให้เกิดการก่อตั้งกลุ่มอาชีพต่าง ๆ อย่างเป็นทางการและไม่ทางการ ดังนั้นจึงทำให้คนในวัยกลางคนมีงานทำและมั่นคง ด้านการพัฒนาคุณภาพผลิตภัณฑ์ของชุมชนเพื่อนำไปสู่ตลาดต่างๆ พบว่าอยู่ในระดับปานกลาง ด้วยค่าเฉลี่ย 3.13 โดยแสดงถึงชุมชนยังต้องการการพัฒนาและปรับปรุงคุณภาพผลิตภัณฑ์ที่มีอยู่ให้ได้มาตรฐาน และปรับตัวเพื่อให้ได้มาตรฐานที่เหมาะสมสำหรับความต้องการการตลาดในระดับที่กว้างขึ้น (ดังตารางที่ 4)

ตารางที่ 4 การเพิ่มรายได้และการมีงานทำ

รายการประเมิน	ค่าเฉลี่ย	S.D.	การแปลผล
1) เศรษฐกิจฐานรากเข้มแข็ง	3.68	1.01	มาก
2) การพัฒนาคุณภาพผลิตภัณฑ์สู่ตลาดภายในและต่างประเทศ	3.13	0.32	ปานกลาง
3) การใช้เทคโนโลยีสารสนเทศพัฒนาเชื่อมโยงชนบท/เมือง	3.97	0.94	มาก

ด้านภูมิปัญญาท้องถิ่น จำแนกออกเป็น 4 ด้าน พบว่า การตระหนักต่อวัฒนธรรมและความเป็นไทย อยู่ในระดับมากที่สุด ด้วยค่าเฉลี่ย 4.55 ทั้งนี้พบว่า คนในชุมชนส่วนใหญ่นับถือศาสนาพุทธ มีการจัดกิจกรรมประเพณีทางด้านศาสนาบ่อยครั้ง และแต่งกายตามวัฒนธรรมของชุมชน รวมถึงการมีประเพณีทางความเชื่อ สิ่งศักดิ์สิทธิ์เข้ามาเกี่ยวข้อง จึงทำให้เกิดความเกรงกลัวและให้ความเคารพ รวมถึงการมีภูมิปัญญาท้องถิ่นในการดำเนินชีวิต ด้านการสร้างกระบวนการเรียนรู้ของคนในชุมชน อยู่ในระดับมาก ด้วยค่าเฉลี่ย 3.92 โดยส่วนใหญ่มีการจัดกิจกรรมอบรมให้ความรู้ทั้งด้านการสร้างอาชีพ ด้านการเกษตร และการทำระบบบัญชีครัวเรือนจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทั้งภายในและภายนอกอย่างสม่ำเสมอ ด้านสังคมความรู้และการสร้างมูลค่าเพิ่ม อยู่ในระดับมาก ด้วยค่าเฉลี่ย 3.83 โดยชุมชนมีการใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ในชุมชนมา ประยุกต์ใช้ในการดำรงชีวิตเพื่อก่อให้เกิดรายได้กับครัวเรือน โดยอยู่บนพื้นฐานการพึ่งพาตนเอง และด้านการมีภูมิคุ้มกัน อยู่ในระดับมาก ด้วยค่าเฉลี่ย 3.62 ในแต่ละครัวเรือนมีการปลูกพืชผักสวนครัวไว้บริโภค ส่งผลทำให้ลดรายจ่ายของครัวเรือนและมีความปลอดภัยต่อการบริโภค แต่ทั้งนี้ยังพบว่าด้านเงินออม การทำบัญชีครัวเรือน อยู่ในระดับที่น้อย และยังพบว่าบางครัวเรือนมีการดื่มสุราและยาเสพติด (ดังตารางที่ 5)

30/05/2568

ตารางที่ 5 ด้านภูมิปัญญาท้องถิ่น

รายการประเมิน	ค่าเฉลี่ย	S.D.	การแปลผล
1. การสร้างกระบวนการเรียนรู้	3.92	0.93	มาก
2. สังคมความรู้ สร้างมูลค่าเพิ่ม	3.83	0.91	มาก
3. การรักษาวัฒนธรรม/ความเป็นไทย	4.55	0.64	มากที่สุด
4. การมีภูมิคุ้มกัน	3.62	1.09	มาก

แนวทางการพัฒนาสู่ชุมชนเข้มแข็งพบว่า

บ้านห้วยใจใต้มีปัจจัยพื้นฐานที่ส่งเสริมความน่าอยู่ ผู้คนในชุมชนมีระเบียบวินัย มีแหล่งน้ำธรรมชาติที่เพียงพอรองรับทั้งการอุปโภค บริโภค และเกษตรกรรม ระบบสาธารณสุขพื้นฐาน ตลอดจนชุมชนมีวิถีชีวิตเรียบง่าย ผู้คนมีความเป็นกันเอง เกื้อกูลกัน แต่ยังมีประเด็นที่ชุมชนให้ความเห็นถึงแนวทางการพัฒนา เพื่อเพิ่มศักยภาพของชุมชนให้ยกระดับขึ้นไปอีก ให้ความสำคัญกับสิ่งแวดล้อมในการดูแลและฟื้นฟูสภาพแวดล้อม เช่น การปลูกต้นไม้เพิ่มพื้นที่สีเขียว การปรับปรุง ภูมิทัศน์และสถานที่สาธารณะให้สะอาดและปลอดภัย โดยเฉพาะอย่างยิ่งการเฝ้าระวังปัญหาเสียดินในชุมชน การให้กลุ่มชุดรักษาความปลอดภัยตรวจตราชุมชนอย่างละเอียดและบ่อยครั้งขึ้น และการจัดกิจกรรมที่ส่งเสริมความสามัคคีใน ส่งเสริม สุขภาวะ และสร้างความพร้อมรับมือภัยพิบัติ โดยเสนอให้มีการอบรม ฝึกซ้อมและสร้างเครือข่ายความร่วมมือ พร้อมทั้งส่งเสริมการใช้พลังงานสะอาดเพื่อลดมลพิษในระยะยาว

ด้านการบริหารจัดการที่ดีของชุมชน ถือเป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งผลต่อความยั่งยืนในการพัฒนาชุมชน ซึ่งชุมชนมีโครงสร้างชุมชนที่เข้มแข็งและมีลักษณะเฉพาะตัว ทั้งในด้านเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อม การบริหารจัดการที่มีประสิทธิภาพ โปร่งใส และตรวจสอบได้ ชุมชนมีการจัดตั้งคณะกรรมการชุมชนเพื่อกำกับ ดูแล และตรวจสอบการดำเนินโครงการต่าง ๆ อย่างครอบคลุม โดยเน้นความโปร่งใสในการบริหารจัดการ รวมทั้งการเปิดเผยข้อมูลต่อสาธารณะ เช่น การใช้เทคโนโลยีเพื่อจัดทำบัญชีรายรับ-รายจ่ายของโครงการผ่านระบบออนไลน์ หรือการเผยแพร่ข้อมูลผ่าน QR Code เพื่อให้ประชาชนเข้าถึงได้ง่าย การมีส่วนร่วมของประชาชนในกิจกรรมชุมชนส่งผลให้เกิดความรู้สึกเป็นเจ้าของและส่งเสริมการพัฒนาอย่างยั่งยืน การพัฒนาระบบข้อมูล ชุมชนมีแนวทางการพัฒนาระบบฐานข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับประชากร ทรัพยากร และสุขภาพ โดยเน้นการจัดเก็บข้อมูลอย่างมีระบบ และสามารถนำข้อมูลเหล่านั้นมาใช้ในการวางแผนพัฒนาในทั้งระยะสั้นและระยะยาวได้อย่างแม่นยำ พัฒนาเครื่องมือฐานข้อมูลด้านสุขภาพในชุมชนจังหวัดเชียงใหม่ โดยเชื่อมโยงการวางแผนของ อสม. กับคณะกรรมการชุมชนอย่างมีประสิทธิภาพ ด้านการติดตามและประเมินผล มีการกำหนดตัวชี้วัด (KPI) ที่ชัดเจน เช่น การลดขยะในชุมชน การเพิ่มรายได้ในครัวเรือน พร้อมจัดทำรายงานความก้าวหน้าของแผนพัฒนาในทุกไตรมาส และเปิดเผยต่อสาธารณะเพื่อให้ประชาชนสามารถตรวจสอบได้นอกจากนี้ยังมีช่องทางรับเรื่องราวร้องเรียน และจัดตั้งคณะกรรมการเฉพาะกิจเพื่อแก้ไขปัญหาเร่งด่วน

ด้านการเพิ่มรายได้และการมีงานทำ เป็นชุมชนที่มีเอกลักษณ์ทางด้านสิ่งแวดล้อม เศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม โดยมีศักยภาพในการพัฒนาหลากหลายด้าน โดยเฉพาะการส่งเสริมเศรษฐกิจฐานราก เช่น การทำเกษตรอินทรีย์ เพิ่มมูลค่าผลผลิต การสร้างกลุ่มอาชีพ และการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ เพื่อสร้างรายได้เพิ่มเติมให้กับชุมชนเพื่อส่งเสริมการเพิ่มรายได้และการมีงานทำอย่างยั่งยืน ผ่านแนวทางและประเด็นการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากให้เข้มแข็ง มีการรวมกลุ่มทำกิจกรรมหลากหลาย ส่งเสริมบทบาทผู้นำสตรีในชุมชน จัดอบรมทักษะอาชีพและสร้างตลาดออนไลน์ ส่งเสริมความรู้ด้านการจัดทำบัญชี การเงิน โดยเชื่อมโยงกับหน่วยงานภายนอก และเครือข่ายประชาสังคม การพัฒนาคุณภาพผลิตภัณฑ์สู่ตลาดภายใน/ต่างประเทศ จากสินค้าในชุมชนที่มีศักยภาพรวมถึงการพัฒนามาตรฐาน บรรจุภัณฑ์ให้มีความน่าสนใจและได้มาตรฐาน และกลยุทธ์การตลาดที่เหมาะสม โดยการขยายช่องทางการตลาดด้วยดิจิทัลแพลตฟอร์ม วิเคราะห์ต้นทุนและตั้งราคาที่เหมาะสม นำเทคโนโลยีสารสนเทศมาใช้ในการรวบรวมข้อมูลด้านอาชีพท่องเที่ยว และการค้าขาย ส่งเสริมให้กลุ่มอาชีพใช้ช่องทางออนไลน์ในการจำหน่ายสินค้า สร้างเครือข่ายการตลาดดิจิทัลร่วมกับภาครัฐรวมถึงใช้แอปพลิเคชันสื่อสารเพื่อกระจายข่าวสารและเสริมสร้างความร่วมมือภายในชุมชน

3105

ด้านภูมิปัญญาท้องถิ่น ชุมชนมีรากฐานทางภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เข้มแข็ง มีการอนุรักษ์วัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นอย่างต่อเนื่อง สะท้อนผ่านการดำรงชีวิต วิถีวัฒนธรรม และการปรับตัวต่อบริบททางเศรษฐกิจและสังคมที่เปลี่ยนแปลง ควรเร่งพัฒนาการถ่ายทอดความรู้ด้านภูมิปัญญาท้องถิ่นจากผู้สูงอายุ เช่น สมุนไพรพื้นบ้าน การทำปุ๋ยอินทรีย์ การรักษาโรคพื้นบ้าน ไปยังกลุ่มคนรุ่นต่อไปผ่านศูนย์การเรียนรู้ภายในชุมชน นอกจากนี้ควรมีการจัดทำหลักสูตรอบรมระยะยาวในด้านเกษตร แปรรูป และสมุนไพร การยกระดับผลิตภัณฑ์ท้องถิ่นให้มีคุณภาพสามารถส่งออกได้ ส่งเสริมการแลกเปลี่ยนความรู้ระหว่างชุมชนผ่านเครือข่ายภูมิปัญญาท้องถิ่น ส่งเสริมกิจกรรมการตลาดผลิตภัณฑ์และสุขภาพ ด้วยกิจกรรมสร้างสรรค์ แนวทางการพัฒนา จัดฝึกอบรมการแปรรูปและพัฒนาช่องทางการตลาด น้อมนำปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้อย่างทั่วถึง อาทิ การส่งเสริมกิจกรรมการบัญชีครัวเรือนอย่างทั่วถึงเพื่อแก้ไขปัญหาหนี้สิน การจัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์เพื่อสร้างนิสัยการออม รวมถึงการรณรงค์ลดการบริโภคแอลกอฮอล์และบุหรี่ที่เป็นปัญหาพื้นฐานทางด้านเศรษฐกิจของครัวเรือน

อภิปรายผล

จากการศึกษาเรื่องการประเมินศักยภาพชุมชนและแนวทางการพัฒนาสู่ชุมชนเข้มแข็ง อภิปรายผลการวิจัย ดังนี้ สภาพภูมิสังคมของชุมชนบ้านห้วยไค้ ตำบลแม่ข่า อำเภอฝาง จังหวัดเชียงใหม่ มีความเป็นมาทางประวัติศาสตร์ที่ยาวนานกว่า 130 ปี และได้รับการพัฒนาอย่างต่อเนื่องตามลำดับเวลา ทั้งด้านกายภาพ โครงสร้างพื้นฐาน และระบบการบริหารจัดการภายในชุมชน ซึ่งล้วนเป็นปัจจัยที่ส่งเสริมให้เกิดความมั่นคงทางสังคมและเศรษฐกิจในระดับหนึ่ง ถึงแม้จะยังคงมีข้อจำกัดบางประการในด้านรายได้และคุณภาพชีวิตของประชาชนบางกลุ่ม สภาพสังคมและประชากร ชุมชนบ้านห้วยไค้ได้ถือได้ว่าเป็นชุมชนที่มีขนาดกลาง โครงสร้างประชากรที่ค่อนข้างสมดุลและส่วนใหญ่อยู่ในวัยผู้สูงอายุ ซึ่งสะท้อนถึงแนวโน้มการเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุในระดับชุมชน อันอาจส่งผลกระทบต่อกำลังแรงงาน การประกอบอาชีพ ซึ่งส่วนใหญ่เป็นแรงงานรับจ้าง รองลงมาคือผู้สูงอายุที่ไม่มีอาชีพ ทั้งนี้บ่งบอกถึงโครงสร้างเศรษฐกิจระดับครัวเรือนที่พึ่งพาการทำงานแบบหาเช้ากินค่ำ และมีความเปราะบางทางเศรษฐกิจ รายได้ หนี้สิน กิจกรรมประเพณีวัฒนธรรม ยังคงได้รับการสืบทอดอย่างต่อเนื่อง แสดงถึงความเข้มแข็งทางวัฒนธรรม และความสัมพันธ์ของคนในชุมชนที่ยังมีความแน่นแฟ้นอยู่ในระดับหนึ่ง สิ่งนี้เป็นทุนทางสังคมที่สำคัญในการสร้างพลังชุมชน การบริหารจัดการชุมชน ระบบการบริหารจัดการที่ชัดเจน โดยมีผู้นำหมู่บ้านและคณะกรรมการหมู่บ้าน ทำหน้าที่ในการบริหารจัดการร่วมกับหน่วยงานระดับท้องถิ่น เช่น เทศบาลตำบลแม่ข่า และมีหน่วยงานจิตอาสาหลายกลุ่มทำหน้าที่ดูแลความปลอดภัย สาธารณสุข และภัยพิบัติ สิ่งเหล่านี้สะท้อนถึงการมีส่วนร่วมของชาวบ้านในการพัฒนาชุมชน และความพร้อมในการรับมือกับปัญหาต่าง ๆ ในระดับพื้นฐาน ด้านสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติ จากลักษณะทางกายภาพ ชุมชนมีพื้นที่เหมาะสมแก่การเกษตรและเลี้ยงสัตว์ แต่กลับมีข้อจำกัดเรื่องคุณภาพดินที่เป็นกรดจัด มีการระบายน้ำไม่ดี และความอุดมสมบูรณ์ต่ำ ซึ่งอาจเป็นอุปสรรคต่อการเพาะปลูกในระยะยาว อย่างไรก็ตาม พื้นที่ชุมชนมีแหล่งน้ำธรรมชาติหลายแห่ง และมีระบบประปาหมู่บ้านที่สามารถรองรับความต้องการใช้น้ำได้ในระดับหนึ่ง ส่วนทรัพยากรป่าไม้ ยังมีพื้นที่ป่าชุมชนที่ช่วยสร้างสมดุลให้กับระบบนิเวศ แต่ต้องมีการดูแลรักษาอย่างยั่งยืนเนื่องจากป่าบางส่วนเป็นป่ารุ่นที่สอง จากผลการศึกษา พบว่า บ้านห้วยไค้ได้เป็นชุมชนที่มีรากฐานทางวัฒนธรรมที่เข้มแข็ง และมีระบบการจัดการภายในที่ดีพอสมควร อย่างไรก็ตาม ปัญหาสำคัญที่พบ ได้แก่ โครงสร้างประชากรที่เข้าสู่สังคมผู้สูงอายุ ความเหลื่อมล้ำด้านรายได้ ปัญหาหนี้สิน และข้อจำกัดทางด้านทรัพยากรดินและการเข้าถึงการศึกษาในอดีต ซึ่งล้วนส่งผลกระทบต่อคุณภาพชีวิตของชาวบ้านในระยะยาว จึงควรมีแนวทางการพัฒนาแบบองค์รวมที่เน้นการสร้างรายได้ การส่งเสริมอาชีพ เสริมสร้างการศึกษา และการจัดการทรัพยากรอย่างยั่งยืนควบคู่กันไป ซึ่งปัญหาความยากจนอยู่ในปัจจุบันเป็นครัวเรือนที่มีปัญหาความยากจนเรื้อรัง หรืออยู่ในกับดักของความยากจน ซึ่งรัฐจำเป็นต้องมีนโยบายแก้ไขปัญหาคความยากจนอย่างตรงจุด

การประเมินศักยภาพชุมชนบ้านห้วยไค้ ตำบลแม่ข่า อำเภอฝาง จังหวัดเชียงใหม่ พบว่า ประเด็นที่ชุมชนมองศักยภาพของตนเองในระดับที่ดีมากคือด้านการบริหารและการจัดการชุมชน ด้วยชุมชนมีระบบและกลไกการบริหารจัดการชุมชนที่ดี ในรูปแบบของคณะกรรมการบริหารชุมชนที่ได้วางระบบด้านการเงินและบัญชีที่ดี มีระบบการติดตามและตรวจสอบอย่างสม่ำเสมอ ที่สำคัญการให้ทุกคนในชุมชนมีส่วนร่วมทั้งตั้งแต่กระบวนการคิด การวางแผน การตัดสินใจ และการติดตามตรวจสอบ ผ่านการประชาคมที่ประชุมของหมู่บ้าน สอดคล้องกับ กัมพล เพ็ชรล้อมทอง (2564)

ได้กล่าวว่า หัวใจของงานพัฒนาชุมชนคือการยึดหลักของการมีส่วนร่วม โดยให้ประชาชนได้มีส่วนร่วมคิดวิเคราะห์ ร่วมวางแผน ร่วมปฏิบัติการ ร่วมประเมินผลและรับผลประโยชน์ที่เกิดขึ้น เพราะการพัฒนาชุมชนนั้นเป็นของประชาชน โดยประชาชนและเพื่อประชาชน นอกจากนี้ นฤบาล ยมระคุปต์และกิตติศักดิ์ แก้วนิลประเสริฐ (2064) ได้กล่าวว่า ความรู้สึกการมีส่วนร่วมและการเป็นเจ้าของส่งผลต่อการเป็นสมาชิกที่ดีขององค์กร และเป็นตัวแปรเพิ่มทุนทางสังคมให้กับพื้นที่ได้อีกทางหนึ่ง นอกจากนี้ในด้านความน่าอยู่ของชุมชนพบว่า คนในชุมชนเฝ้าอาาริต่อกัน มีการวางกฎระเบียบต่าง ๆ ของชุมชนไว้และคนในชุมชนยึดถือและปฏิบัติตามในเกณฑ์ที่ดี ด้านสิ่งแวดล้อมชุมชนมีทรัพยากรน้ำที่เพียงพอ แต่ชุมชนยังมองถึงการเพิ่มพื้นที่สีเขียวให้มากขึ้น ถึงแม้ชุมชนมีการรณรงค์ให้คนในชุมชนแยกขยะ แต่ยังขาดการนำขยะไปทำปุ๋ยอินทรีย์เพื่อใช้ในการเกษตรครัวเรือน และส่งเสริมการทำเกษตรอินทรีย์ในชุมชนเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนในชุมชนให้มีความยั่งยืน และส่งเสริมเศรษฐกิจฐานรากของชุมชนให้เข้มแข็ง ดังที่ วาสนา สุริยเดชกุล (2564) พบว่าการผลิตปุ๋ยอินทรีย์หรือสารชีวภาพใช้เองในชุมชนจากของเหลือใช้ในชุมชน ผู้บริโภคจะไม่ได้รับสารพิษจากการบริโภค ทำให้ไม่เจ็บป่วย เกิดโรคร้ายต่าง ๆ นอกจากนี้ยังช่วยลดต้นทุนและเพิ่มมูลค่าสินค้าทำให้ชุมชนอยู่กันอย่างยั่งยืน ในด้านภูมิปัญญาท้องถิ่นของชุมชนบ้านห้วยใจใต้ไม่ได้เป็นเพียงมรดกทางวัฒนธรรม แต่ยังเป็นเครื่องมือสำคัญในการพัฒนาชุมชนแบบองค์รวม ทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม ชุมชนควรได้รับการสนับสนุนในการอนุรักษ์ สืบทอด และต่อยอดภูมิปัญญาเหล่านี้ เพื่อสร้างความเข้มแข็งและความยั่งยืน ในขณะที่ปัญหาด้านหนี้สิน ควรเร่งส่งเสริมกิจกรรมการบัญชีครัวเรือนอย่างทั่วถึง โดยการน้อมนำปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาปรับให้ใช้ในชุมชนให้ทั่วถึง เพื่อลดปัญหานี้สินที่มาจากบริบทที่ไม่จำเป็น ซึ่งเป็นปัญหาพื้นฐานทางด้านเศรษฐกิจครัวเรือน ดังที่ ชาญยุทธ์ หาญชนะ (2564) ได้พบว่า การดำเนินชีวิตตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงโดยยึดหลักทางสายกลาง พึ่งตนเองเป็นหลัก มีการใช้เหตุผลพิจารณาและแก้ไขปัญหาด้วยความรอบคอบ ใช้เงินอย่างมีเหตุผล การหลีกเลี่ยงอบายมุขทั้งปวงเป็นการสร้างภูมิคุ้มกันที่ดีให้กับครอบครัว

สรุปผลการศึกษา

การประเมินชุมชนศักยภาพชุมชนและแนวทางการพัฒนาสู่ชุมชนเข้มแข็ง กรณีศึกษาบ้านห้วยใจ ตำบลแม่ข่า อำเภอลำปาง จังหวัดเชียงใหม่ ถึงแม้เป็นชุมชนที่ได้รับการพัฒนามาแล้วระดับหนึ่ง และได้รับรางวัลหมู่บ้านแผ่นดินธรรม แผ่นดินทองระดับจังหวัดเชียงใหม่มาแล้ว แต่การพัฒนาชุมชนมีหลายปัจจัยที่เกี่ยวข้องเพื่อให้ชุมชนเป็นชุมชนที่เข้มแข็ง ผลจากการประเมินศักยภาพของชุมชนพบว่ามีปัจจัยหลายด้านที่ชุมชนต้องการพัฒนา ถึงแม้บางประเด็นอยู่ในระดับที่ดีถึงดีมาก โดยเฉพาะด้านการบริหารจัดการและด้านภูมิปัญญาท้องถิ่น เนื่องจากพลวัติทางสังคมสามารถเกิดขึ้นได้อยู่ตลอดเวลา รวมถึงเทคโนโลยีใหม่ ๆ ที่เข้ามาส่งผลต่อการปรับตัวของผู้คนและชุมชนที่อยู่ร่วมกัน กระบวนการศึกษาครั้งนี้ทำให้ชุมชนสะท้อนตัวเอง ผ่านตัวชี้วัดพื้นฐานทางด้านภูมิสังคมของชุมชนนั้น ๆ รวมถึงการทำให้คนในชุมชนมีคุณภาพชีวิตและความเป็นอยู่ที่ดี 4 ด้าน ได้แก่ ด้านความน่าอยู่ ด้านบริหารและการจัดการ ด้านการเพิ่มรายได้และการมีงานทำ และด้านภูมิปัญญาท้องถิ่น คนในชุมชนร่วมกันค้นหาและหาแนวทางในการพัฒนาให้เป็นชุมชนเข้มแข็ง ประเด็นที่น่าสนใจของการวิจัยนี้ สิ่งจำเป็นของการพัฒนา คือ การตระหนักต่อสิ่งแวดล้อมในชุมชนของตนเอง การพัฒนาคุณภาพผลิตภัณฑ์ การนำเทคโนโลยีดิจิทัลมาประยุกต์ใช้ทั้งการบริหารจัดการและการเสริมสร้างเศรษฐกิจฐานรากชุมชนเพื่อแก้ไขปัญหาหนี้สิน ตลอดจนการนำทุนทางภูมิปัญญาท้องถิ่นของตนเองมาสืบสานต่อยอดและพัฒนาเพื่อการพึ่งพาตนเองของชุมชนโดยเน้นการมีส่วนร่วมของประชาชน

ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

จากผลการดำเนินการค้นคว้าอิสระครั้งนี้ ผู้ค้นคว้าขอให้ข้อเสนอแนะที่เกี่ยวข้องกับการประเมินกระบวนการพัฒนาชุมชนเข้มแข็ง บ้านห้วยใจใต้ หมู่ 13 ตำบลแม่ข่า อำเภอลำปาง จังหวัดเชียงใหม่ได้ดังนี้

1) ด้านการบริหารจัดการชุมชน ควรส่งเสริมและสนับสนุนการมีส่วนร่วมของประชาชนในทุกระดับ โดยเฉพาะกลุ่มเยาวชนและผู้สูงอายุ ให้มีบทบาทมากขึ้นในการแสดงความคิดเห็นและตัดสินใจร่วมกับผู้นำชุมชน เสริมสร้างความ

30/05/2568

โปร่งใสในการบริหารจัดการ โดยจัดให้มีการประชุมเปิดเผยข้อมูลต่อสาธารณะอย่างสม่ำเสมอ และเปิดโอกาสให้ประชาชนตรวจสอบได้

2) ด้านเศรษฐกิจ ส่งเสริมการพัฒนาระบบเศรษฐกิจชุมชนให้มีความโดดเด่น มีมาตรฐาน และสามารถแข่งขันในตลาดทั้งภายในและภายนอกประเทศได้ พัฒนาทักษะอาชีพใหม่ ๆ ให้แก่ประชาชน โดยเน้นการฝึกอบรมด้านอาชีพที่เป็นที่ต้องการของตลาด เช่น การตลาดออนไลน์ การสร้างแบรนด์สินค้า และการใช้เทคโนโลยีดิจิทัล

3) ด้านสังคมและสิ่งแวดล้อม ควรเพิ่มการดูแลสุขภาพเชิงรุกแก่ผู้สูงอายุ และส่งเสริมการเข้าถึงบริการสาธารณสุขให้ครอบคลุมมากยิ่งขึ้น พัฒนาโครงสร้างพื้นฐานเพื่อเพิ่มความปลอดภัย เช่น การติดตั้งกล้องวงจรปิดในพื้นที่เสี่ยง และการจัดการกับปัญหาเสพติดโดยใช้แนวทางบูรณาการกับภาคีเครือข่ายในพื้นที่

4) ด้านภูมิปัญญาและวัฒนธรรม ควรอนุรักษ์และถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นผ่านระบบการเรียนรู้ภายในชุมชน เช่น ศูนย์เรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่น หรือกิจกรรมชุมชนวัฒนธรรมสำหรับเยาวชน ส่งเสริมการเผยแพร่ความรู้เกี่ยวกับประเพณีท้องถิ่นผ่านสื่อสมัยใหม่ เพื่อสร้างการรับรู้และความภาคภูมิใจในอัตลักษณ์ของชุมชน

กิตติกรรมประกาศ

งานวิจัยนี้สำเร็จลงไปด้วยดี ผู้วิจัยขอขอบคุณมูลนิธิชัยพัฒนา ที่ได้สนับสนุนทุนการศึกษาและทุนวิจัยในครั้งนี้ ขอขอบคุณอาจารย์ที่ปรึกษาทุกท่านที่ให้คำแนะนำ รวมถึงพระคุณบิดามารดา และครอบครัวที่ร่วมให้กำลังใจในการทำงานครั้งนี้ให้สำเร็จลงไปด้วยดี

เอกสารอ้างอิง

- กัมพล เพ็ชรล้อมทอง, สุรภา เอมสกุล และ ธนัสภา รัตนตระกูล. 2564. กระบวนการสร้างชุมชนเข้มแข็งอย่างยั่งยืนแบบพึ่งพาตนเอง. วารสารวิชาการร้อยแก่นสาร. 6(12): 354-368.
- ชาญยุทธ์ ชาญชนะ. 2563. การประยุกต์ใช้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงระดับครัวเรือนใน อำเภอเมืองหนองบัวลำภูจังหวัดหนองบัวลำภู. วารสารวิชาการ มจร บุรีรัมย์. 5(1): 74-83.
- ณัฐวุฒิ พันทะลี. 2564. การเปลี่ยนแปลงทางสังคมในศตวรรษที่ 21. วารสารวิชาการพระพุทธศาสนาเขตลุ่มแม่น้ำโขง. 3(2): 44-55.
- นฤบาล ยมะคุปต์ และ กิตติศักดิ์ แก้วนิลประเสริฐ. 2564. ความรู้สึกมีส่วนร่วมเป็นเจ้าของและพฤติกรรมการเป็นสมาชิกที่ดีของประชาชนในจังหวัดตรัง. วารสารบัญชีและการจัดการ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม 13(3): 55-69.
- บุญชม ศรีสะอาด. 2560. การวิจัยเบื้องต้น. (พิมพ์ครั้งที่ 10). กรุงเทพมหานคร: สุวีริยาสาส์น.
- พระครูใบฎีกาอภิชาติ พรสุทธิชัยพงศ์ และคณะ. 2565. การเสริมสร้างความเข้มแข็งของเศรษฐกิจฐานรากและยกระดับเศรษฐกิจ สังคม และสร้างความมั่นคงทางรายได้. วารสารศิลปการจัดการ. 6(2): 932-948.
- วาสนา สุริยเดชสกุล. 2564. การพัฒนาคุณภาพชีวิตของเกษตรกรไทยยั่งยืนโดยการทำเกษตร อินทรีย์ กรณีศึกษาชุมชนเกษตรอินทรีย์ ตำบลคลองโยง อำเภอพุทธมณฑล จังหวัดนครปฐม.. วารสารวิชาการมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏธนบุรี. 4(3): 7-21.
- สรสรเสริญ วงศ์ชะอุ่ม. 2564. การวางแผนพัฒนาประเทศ. นนทบุรี: เพชรรุ่งเรืองพิมพ์.
- สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. 2565. แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 13 พ.ศ. 2566-2570. [ระบบออนไลน์]. แหล่งที่มา http://www.ratchakitcha.soc.go.th/DATA/PDF/2565/E/258/T_0001.PDF (5 กรกฎาคม 2568)
- Butterfoss, F. 2007. coalitions and partnerships in community health. San Francisco: Jossey Bass.

Signature

สืบค้นข้อมูลเล่มการค้นคว้าอิสระฉบับสมบูรณ์

ได้ที่ เว็บไซต์

Link: <http://.....>

